

เจ้าพระยาถึงคตอจบบางก

รากฐานสำยาหน้าแห่งชุม

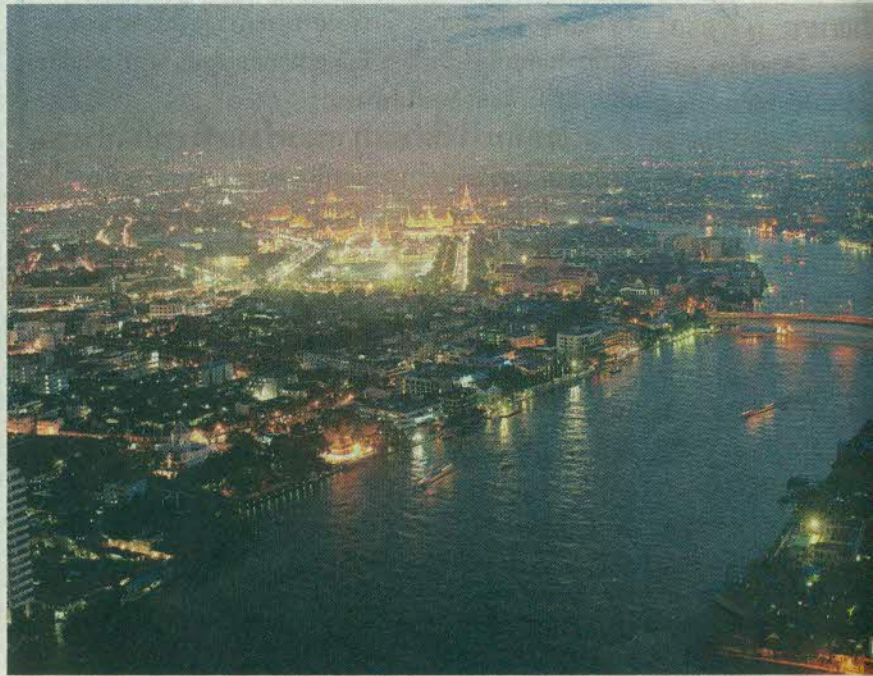
ถึงคุณลอบจากจากอกๆ

อายหน้าแห่งชุมชาน

★ เติลิบิวส์ ★ วาไรตี้

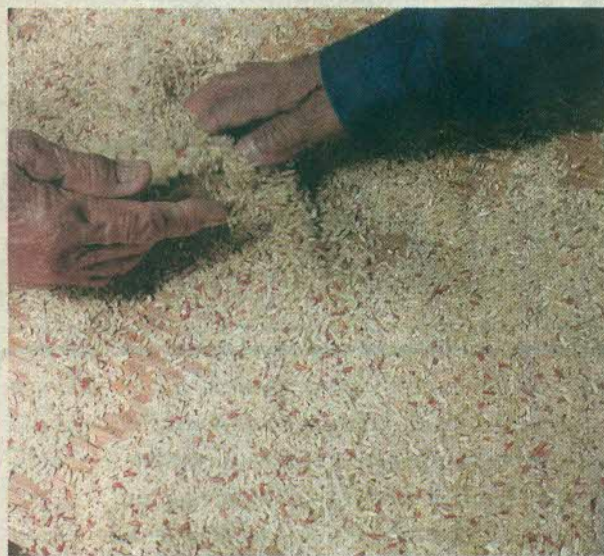
ริมสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาในกรุงเทพฯ เวลานี้ต่างคึกคักด้วยผู้คน และการลงทุนหลายรูปแบบ ไม่น่าเชื่อว่าจากยุคหนึ่งที่ดินหันไปหาการจราจรบนถนน แต่มาตอนนี้เริ่มกลับมายังสองฝั่งแม่น้ำ โดยเฉพาะแม่น้ำเจ้าพระยา ที่มีคลองสาขาย่อยตลอดลำน้ำ หรือบางช่วงก็มีการขุดคลอง เพื่อเชื่อมต่อในการสัญจรตั้งแต่อดีต

เช่นคลองบางกอกน้อย และบางกอกใหญ่ ที่มีเรื่องราวตลอดลำน้ำ ซึ่งเราได้ลงเรือที่ท่าหน้า “บ้านยันทรี เรสซิเดนซ์ ริเวอร์ไซด์ กรุงเทพฯ” เพื่อให้สายน้ำได้เล่าเรื่องราวกันอีกครั้ง...

เจ้าพระยาถึงคลอง รากฐานสายน้ำ

ปากคลองเชื่อมต่อกับเจ้าพระยา

จุลภัสสร พนมวัน ณ อยุธยา นักวิชาการอิสระด้านศิลปวัฒนธรรม เล่าว่า ในอดีตแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นแม่น้ำสายยาวเชื่อมต่อกับทางตอนเหนือและล่าง เป็นแม่น้ำสายสำคัญในการตั้งบ้านเมืองของอยุธยา ที่เป็นเมืองท่าเรือสำคัญในการขนส่งสินค้า หรือการนำของป่ามาขายให้กับนานาประเทศผ่านหัวเมืองแห่งนี้

“เจ้าพระยาในปัจจุบันตะกอนทรายของแม่น้ำส่วนใหญ่จะอยู่ที่อ่างทอง และสิงห์บุรี เลยทำให้พื้นที่นี้มีปลากทรายเยอะ เพราะเป็นปลาที่วางไข่บนทราย ซึ่งถ้าขยับลงมาแถวอยุธยา ปทุมธานี กรุงเทพฯ สมุทรปราการ ตะกอนทรายต่าง ๆ จะมีความละเอียดมากขึ้น แต่ตอนนี้ด้วยความที่มีการดูดทรายกันมาก ทำให้ตลิ่งริมแม่น้ำพัง เกิดตะกอนดินโคลนเป็นจำนวนมาก”

ด้วยความยาวของแม่น้ำเจ้าพระยา บางพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับทะเล แม่น้ำจะมีการหักเหของทิศทางการน้ำ ทำให้เกิดแม่น้ำสาขาต่าง ๆ ขึ้น ซึ่ง แม่น้ำสาขาต่าง ๆ นั้นเป็นพื้นที่สำคัญในการตั้งชุมชน หรือบางทีก็ต้องมีการขุดคลองลัด เพื่อให้เรือขนส่งสินค้าเข้าไปยังพื้นที่ชุมชนตอนในได้ง่ายขึ้น เพื่อจะได้ไม่ต้องเดินเรืออ้อมเป็นระยะทางยาวไกล เช่น ย่านบางกอก ที่มีการขุด

คลองลัดคลองบางกอกน้อยกับบางกอกใหญ่ ให้เดินทางได้ง่ายขึ้น เพราะสมัยก่อนโค้งน้ำค่อนข้างกว้าง ทำให้ว่าจะล่องเรือผ่านไปไม่ได้ โค้งน้ำต้องใช้ระยะเวลากว่า 1 วัน

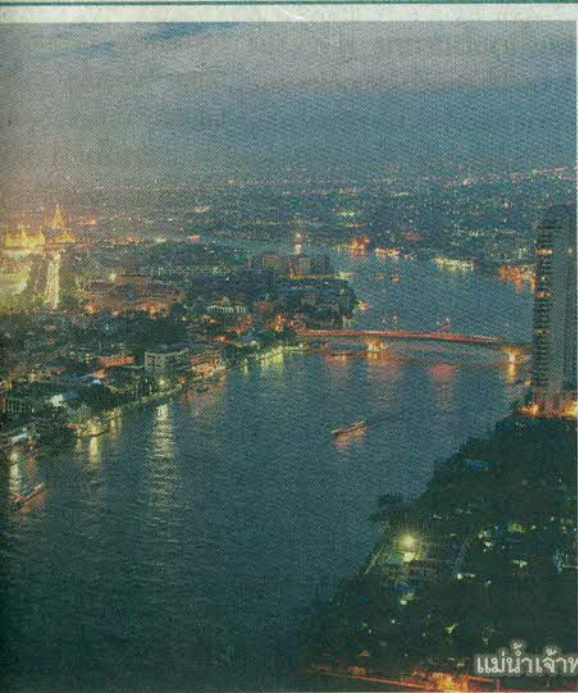
ซึ่งพื้นที่ริมน้ำ บางกอกน้อย และบางกอกใหญ่ มีอีกชื่อเรียกว่า สวนใน เพราะเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกผลไม้ เช่น ส้มบางมด ด้วยพื้นที่ช่วงนี้เป็นทะเลเก่า ทำให้มีตะกอนเกลือเจือปน จึงทำให้ผลไม้มีรสชาติดี และสามารถปลูกทุเรียนได้

เช่นเดียวกับช่วง โค้งน้ำที่มีหลายจุดมีความกว้าง ทำให้มีดินที่อุดมสมบูรณ์ คนเลยอพยพมาตั้งบ้านเรือนในย่านนี้ ค่อนข้างมาก เราจึงเห็นว่า วัดส่วนใหญ่ที่อยู่สองฝั่งคลองจะมีอายุมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยมีการบันทึกผ่านโคลงกลอนถึงป่าในย่านบางกอกน้อย และบางกอกใหญ่ว่า มีความอุดมสมบูรณ์ ถึงขนาดมีสัตว์ป่าอาศัยอยู่หนาแน่น

“การศึกษาเรื่องคลองบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ มีหลายแง่มุมให้ค้นหา เพราะถ้าคนที่สนใจเรื่องอาหารอาจไปได้ตลาดพลู เพราะมีชาวจีนอาศัยอยู่มาก ซึ่งมีอาหารให้เลือกทานได้หลากหลาย แต่ถ้าสนใจเรื่องวัดต่าง ๆ จะมีเรียงรายอยู่สองฝั่งคลองให้ได้ชม”

บางชุมชนย่านบางกอกน้อย เช่น บ้านช่างหล่อ เลื่อง ส่วน บ้านบุ เป็นชาวมอญที่มีความสำคัญอย่างมากในช่างที่ทำมุ้ง และ บ้านบางกอกน้อย จะอยู่ติดกับวัด เพราะสมัยก่อนเรียกว่า “เลกวัด” หรือบ้านที่คนมาทำมุ้งกันมาก

การพัฒนาคลองเจ้าพระยา สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อทำสนธิสัญญาการค้ากับต่างประเทศ เพื่อทำการปลูกข้าว และเพื่อการค้าขายสินค้าอื่น ๆ มีการขุดคลองเพื่อเชื่อมบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ กับ คลองเจดีย์บูชา ที่เชื่อมกับ คลองบางกอกน้อย ไปจนถึงนครชัยศรี ซึ่งในช่วงนั้นได้พัก และมีศาลาหนึ่งที่ตั้งอยู่ริมคลอง

แม่น้ำเจ้าพระยามุ่งสูง

ผจญภัยในกรุงเทพฯ

ย่านน้ำแห่งชุมชน

โบราณสถานวัดทองนพคุณ ที่ติดแม่น้ำ

โบราณสถานวัดทองนพคุณที่ติดแม่น้ำ

๔๔ ดินมีความอุดมสมบูรณ์ คนเลยอพยพมาในย่านนี้ ๔๔

ใหญ่ ให้เดินทางได้ง่ายขึ้น
ที่กว่าจะล่องเรือผ่านไปได้
บางกอกใหญ่ มีอีกชื่อ
เหมาะแก่การเพาะปลูก
ทะเลเก่า ทำให้มีตะกอน
สามารถปลูกทุเรียนได้
อุดมสมบูรณ์ ถึงขนาดมี
บ้านเรือนในย่านนี้ ค่อน
คลองฝั่งคลองจะมีอายุมา
โคลงกลอนถึงป่าในย่าน
อุดมสมบูรณ์ ถึงขนาดมี
บ้านเรือนในย่านนี้ ค่อน
ใจเรื่องอาหารอาจไปที่
ซึ่งมีอาหารให้เลือกทาน
ๆ จะมีเรียงรายอยู่สอง

บางชุมชนย่านบางกอกน้อย และบางกอกใหญ่ มีฝีมือด้าน
งานช่าง เช่น บ้านช่างหล่อ ที่เป็นแหล่งรวมช่างที่หล่อเครื่องทอง
เหลือง ส่วน บ้านบุ เป็นช่างที่เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการขึ้นรูปชิ้นลงหิน
ที่มีความสำคัญอย่างมากในอดีต ขณะที่ บ้านเนิน เป็นแหล่งรวม
ช่างที่ทำมืองวง และ บ้านข้าวเม่า ที่ทำขนมไทย ซึ่งชุมชนพวกนี้มัก
จะอยู่ติดกับวัด เพราะสมัยก่อนพระเจ้าแผ่นดินจะมอบคนให้กับวัด
เรียกว่า “เลกวัด” หรือข้าวัดอาราม มีหน้าที่ในการอุปถัมภ์พระ ดัง
นั้นชุมชนเหล่านี้จึงมักทำอาชีพที่เกี่ยวข้องกับวัด
การพัฒนาคลองในสมัยอดีต ถือเป็นเรื่องสำคัญ เช่น ช่วง
สมัยรัชกาลที่ 4 เมื่อทำสนธิสัญญาเบาว์ริงแล้ว มีการจัดสรรที่ดิน
เพื่อทำการปลูกข้าว และเพื่อให้การขนส่งเป็นไปได้อย่างสะดวก จึง
มีการขุดคลองเพื่อเชื่อมต่อในหลายพื้นที่ ซึ่งนอกจากคลอง
บางกอกน้อย บางกอกใหญ่แล้ว มีการขุดคลองเพิ่มขึ้นอีก 4 แห่ง
คือ คลองเจดีย์บูชา ที่เชื่อมต่อจากแม่น้ำนครชัยศรี ไปถึงพระปฐม
เจดีย์
ต่อมาคือ คลองมหาสวัสดิ์ เป็นคลองที่ต่อจากบางกอกน้อย
ไปถึงนครชัยศรี ซึ่งในเวลาที่ขุดคลองจะมีการสร้างศาลาให้คน
งานได้พัก และมีศาลาหนึ่งที่มีการบันทึกตำรายาไว้ จนได้ชื่อว่า ศาลา

ยา ส่วนคนงานบางรายเสียชีวิตระหว่างขุดคลองก็ไปที่ศาลาทำ
ศพ และต่อมาเรียกว่า ศาลาธรรมสพน์

และ คลองภาษีเจริญ เดิมในพื้นที่มีคหบดี ที่เป็นพ่อค้า
ข้าว แต่มีโรงหีบอ้อยอยู่ที่นครชัยศรี จึงขอพระบรมราชานุญาต
เพื่อขุดคลอง โดยยื่นข้อเสนอมว่า คหบดีจะเป็นผู้ลงทุน เพื่อขุด
คลอง แต่ถ้าใครจะใช้คลองนี้ต้องเสียค่าผ่านทางให้คหบดี ซึ่ง
รัชกาลที่ 4 มีรับสั่งไม่เห็นด้วย เนื่องจากการขุดคลองสมัยก่อน
จะเป็นการบอกบุญ เพื่อให้คนในพื้นที่นำเงินมาทำบุญ เพื่อใช้ขุด
คลอง ดังนั้นท่านจึงมีรับสั่งถึงคหบดี ที่ส่วนหนึ่งมีหน้าที่เก็บภาษี
ฝิ่นให้นำเงินภาษีฝิ่นที่ส่งให้ราชการนำไปขุดคลอง ดังนั้นคลอง
เส้นนี้เลยเจริญด้วยภาษี จึงตั้งชื่อว่า คลองภาษีเจริญ ขณะที่
คลองต่อมาก็คือ คลองดำเนินสะดวก ขุดเพื่อเชื่อมต่อแม่น้ำแม่
กลองกับแม่น้ำท่าจีนให้ถึงกัน

ด้วยในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 4 พระองค์มีความสน
พระทัยในการพัฒนาโดยการขุดคลอง เชื่อมต่อเส้นทาง
สัญจรต่าง ๆ เพื่อสะดวกในการค้าขายและคมนาคมถึงกัน
จนต่อมาในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้เดินทางทอด
พระเนตรตามลำคลองต่าง ๆ และมีรับสั่งให้ขยายคลองต่าง ๆ
ให้กว้างขึ้น เพื่อง่ายแก่การเดินทางเรือ

แม่น้ำลำคลองบางสาย เมื่อสืบหาให้ลึกเราจะเห็นถึง
ความสำคัญ และความเชื่อมโยงระหว่างกัน ซึ่งคลองในบาง
เส้นทางที่เริ่มต้นขึ้น หากมีการปรับปรุง เราอาจจะเชื่อมโยง
การเดินทางขนส่งได้รวดเร็วยิ่งขึ้นกว่าเดิม.